

Aan de leden van de vaste Commissie voor
Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en de vaste Commissie voor Economische
Zaken uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Utrecht, 18 februari 2008
ons kenmerk EH/mc/080218.
contactpersoon drs. Ron Wit
onderwerp Reactie op Klimaat- en energiepakket van de Europese Commissie

Geachte dames en heren,

Op woensdag 27 en donderdag 28 februari a.s. hebt u respectievelijk een nota overleg en een algemeen overleg met Minister Cramer en Minister Van der Hoeven over het Klimaat- en energiepakket van de Europese Commissie van 23 januari jl. Deze overleggen zullen mede bepalend zijn voor het standpunt dat het kabinet zal inbrengen tijdens de Milieuraad op 3 maart a.s.

In deze brief geeft Stichting Natuur en Milieu aan op welke punten verbetering van het klimaat- en energiepakket van de Europese Commissie gewenst is. Wij hopen dat u deze punten zult betrekken bij uw inbreng tijdens bovengenoemde overleggen in de Tweede Kamer.

Onze verbeterpunten in het kort

Hieronder presenteren wij onze belangrijkste verbeterpunten m.b.t. het klimaat- en energiepakket van de Europese Commissie van 23 januari jl.:

- Verhoog de klimaatdoelstelling van de EU van 20% naar 30% in 2020, onafhankelijk van regio's buiten de EU.
- Neem in het EU-pakket ook al kwantitatieve klimaatdoelen op (voor de ETS en lidstaten) uitgaande van de overall 30% doelstelling.
- Verhoog de nationale doelstellingen (van non-ETS sectoren) van lidstaten.
- Beperk de inzet van externe emissiekredieten (zoals CDM) in het Europese emissiehandelssysteem (ETS) omdat anders de CO₂-handelsprijs te laag blijft en investeringen in hernieuwbare energie en CO₂-afvang bij kolen en gascentrales (CCS) uitblijven.
- Streef ernaar dat naast elektriciteitsproducenten ook andere sectoren tussen 2013 en 2020 toe groeien naar 100% veiling van emissierechten, indien zij de kosten hiervan kunnen doorberekenen.
- Gebruik de opbrengsten van geveilde rechten voor het verlagen van belastingen, zoals op arbeid. Kosten van veiling worden grotendeels doorberekend aan burgers en consumenten waardoor met name deze groepen negatieve koopkrachteffecten zullen ondervinden.
- Steun het voorstel van de Europese Commissie om elektriciteit uit hernieuwbare bronnen voorrang te geven bij toegang tot het elektriciteitsnet.
- Verhoog het ambitieniveau van de voorgestelde duurzaamheidscriteria voor biomassa en breid deze uit met ontbrekende criteria zoals koolstofvoorraden van landgebruik en directe en indirecte effecten op biodiversiteit, incl. effecten op de broeikasgasbalans daarvan.
- Versterk de conceptCCS-richtlijn door te verzekeren dat de volledige financiële aansprakelijkheid van milieu- en gezondheidsschade als gevolg van lekken uit ondergronds

opgeslagen CO₂-putten ook voor rekening komt van betrokken energiebedrijven.
Voorkom dat hiervoor publieke middelen worden ingezet omdat anders de vervuiler nog altijd niet betaalt.

- Stimuleer *geen* exploitatiekosten van CCS omdat anders onder het ETS-CO₂-plafond andere maatregelen op het gebied van energiebesparing en hernieuwbare energie worden verdrongen door gesubsidieerde CCS.

In de bijlage worden bovenstaande verbeterpunten en andere punten nader toegelicht. Daarbij is een onderverdeling gemaakt naar de vier voorstellen in het klimaat- en energiepakket van de Europese Commissie.

Met vriendelijke groet,
Stichting Natuur en Milieu

Mirjam de Rijk
algemeen directeur

BIJLAGE bij brief "Reactie op Klimaat- energiepakket van de Europese Commissie"
Utrecht, 18 februari 2008, Stichting Natuur en Milieu

De totaaldoelstelling voor de reductie van broeikasgassen

Natuur en Milieu (N&M) vindt dat de totaaldoelstelling van het pakket moet worden aangescherpt. Op de internationale klimaatconferentie in Bali in december is officieus vastgesteld dat de uitstoot van broeikasgassen van rijke landen met 25 tot 40 procent omlaag moet in 2020. Dit is ook de inzet van de Europese Unie voor een post-Kyoto verdrag. De nu voorgestelde 20% minder broeikasgasemissie in 2020 is ontoereikend om de mondiale temperatuurstijging beneden de 2 graden te houden. Dit verzwakt de Europese positie in de komende internationale onderhandelingen. Europa moet juist het goede voorbeeld geven om andere landen mee te krijgen. Natuur en Milieu pleit voor een EU-doelstelling van 30% emissiereductie in 2020 ten opzichte van 1990, onafhankelijk van de vraag of de internationale gemeenschap meedoet. Indien rijke landen buiten de EU voor 2013 niet besluiten mee te doen met vergelijkbare ambities, kan alsnog het beleid worden bijgesteld.

Voor Nederland is het cruciaal dat zij pleit voor een doelstelling van 30% onafhankelijk van anderen omdat dan meer klimaatbeleid vanuit de EU verwacht mag worden dat bijdraagt aan de eigen nationale klimaatambities.

1. de verdeling van de inspanningen voor de reductie van broeikasgassen tussen de lidstaten en gebruik van CDM door landen

- **Neem in het EU-pakket ook al kwantitatieve klimaatdoelen (voor de ETS en lidstaten) op uitgaande van de overall 30% doelstelling.**
De Europese Commissie heeft in het pakket een clause opgenomen die stelt dat het klimaatdoel voor de EU omhoog wordt bijgesteld van 20% naar 30% als andere rijke landen vergelijkbare ambities vaststellen. Wij vragen u om de consequenties van deze clause nader uit te werken in de vorm van concrete doelen voor de emissiehandelssectoren en nationale doelen per lidstaat voor de overige sectoren. Dit kan landen ertoe verleiden om zelfstandig (net als Nederland) een tandje erbij te zetten en alvast te anticiperen op de 30% doelstelling.
- **Verhoog de nationale doelstellingen (van non-ETS sectoren) van lidstaten.**
Voor de sectoren die niet onder de ETS vallen stelt de Commissie per lidstaat een reductiedoel voor. Voor Nederland is dit doel een reductie van -16% ten opzichte van 2005. Nederland heeft in het werkplan Schoon en Zuinig echter een doelstelling vastgesteld van -30%. De EU-doelstellingen ondergraven derhalve het Nederlandse klimaatbeleid. Natuur en Milieu stelt daarom voor dat Nederland zich inzet voor een aanscherping van de nationale doelen van alle lidstaten. Opvallend is dat de door de Europese Commissie voorgestelde nationale doelen per lidstaat minder ambitieus zijn dan die van emissiehandelssectoren (ETS), namelijk -21% in 2020 ten opzichte van 2005. De Europese Commissie onderbouwt deze keuze door te wijzen op het feit dat er relatief minder kosteneffectieve maatregelen beschikbaar zijn in de niet-ETS sectoren. De EC vergeet daarbij naar onze mening dat niet-ETS sectoren zoals de gebouwde omgeving en wegverkeer, niet concurreren met landen buiten de EU. De draagkracht van deze sectoren is dus hoger en kunnen er ook duurdere maatregelen worden gevraagd. Dit maakt dat de ambities voor de overige sectoren buiten de ETS hoger kunnen dan nu voorgesteld.
- **Beperk CDM voor niet-ETS-sectoren tot 2% van 2005 emissies en stel kwaliteitseisen aan CDM**
In het voorstel wordt de inzet van externe emissiecredits (uit CDM en JI) toegestaan tot maximaal 3% van de emissies in 2005 van de niet-ETS-sectoren. Dit komt voor Nederland

overeen met ongeveer een vijfde van de reductie-inspanning van het Nederlandse reductiedoel voor niet-ETS sectoren van 16% in 2020.

Natuur en milieu staat achter de beperking die de Europese Commissie voor CDM toestaat, maar pleit ervoor om deze aan te scherpen tot 2% van de emissies in 2005 van de niet-ETS-sectoren. Hiervoor zijn de volgende redenen:

- Volgens IPCC moeten rijke landen al in 2020 hun emissies hebben omgebogen in grote reductie om uit te komen op ca 80-90% reductie in 2050. Vroeg of laat moeten wij dus in eigen land aan de slag en kunnen wij dat niet afwentelen op reducties in ontwikkelingslanden (via CDM). Het is ook economisch verstandiger om nu 'first-mover' voordelen te behalen dan achteraan te lopen.
- Niet-ETS sectoren concurreren *niet* met sectoren buiten de EU en kunnen dus worden gevraagd om meer klimaatmaatregelen in eigen land te treffen. Meer inkoop van CDM door de Nederlandse overheid verbetert dus niet de concurrentiepositie van deze sectoren.
- Reductie van broeikasgassen in eigen land leiden ook tot andere voordelen, zoals een energie-efficiëntere economie (low carbon economy), minder luchtvervuiling en een betere energievoorzieningszekerheid. Het MNP heeft berekend dat een klimaatdoelstelling van 30% nagenoeg leidt tot het halen van de aankomende EU doelstellingen op het gebied van luchtvervuiling (NEC 2020-stoffen: NO_x, SO_x, NH₃, VOS, fijn stof) zonder aanvullend luchtkwaliteitsbeleid¹.
- Bij CDM staat lang niet altijd vast dat ook er sprake is van additionele emissiereducties die niet op een andere manier gefinancierd zouden kunnen worden. Wara (2007)² laat zien dat het broeikasgas HFC23 (een gas dat 12000 keer krachtiger is dan CO₂) tegen lagere kosten kan worden gereduceerd dan met CDM. Dit broeikasgas, dat met name in industriële processen in China, India en Zuid-Korea wordt verminderd, is sinds 2002 samen met het broeikasgas N₂O verantwoordelijk voor de helft van het volume op de CDM-markt. Terwijl volgens de Wereldbank³ slechts 20% van het volume bestaat uit projecten op het gebied van hernieuwbare bronnen en energiebesparing.

Vanwege dit laatste punt vraagt Natuur en Milieu met klem om hogere kwaliteitseisen te stellen aan CDM-credits in de vorm van de CDM goldstandard⁴, om te garanderen dat CDM-projecten leiden tot feitelijke (additionele) emissiereducties en bijdragen aan duurzame ontwikkeling.

2. de herziening van het Europees emissiehandelssysteem (ETS)

• **Steun het voorstel van de Europese Commissie om 100% veilen in te voeren voor elektriciteitsproducenten**

Het 100% veilen van rechten heeft als voordeel dat de verdeling van emissierechten binnen het EU-ETS zeer eenvoudig en transparant wordt, de klimaatkosten van CO₂-emissies volgens het principe 'de vervuiler betaalt' volledig in rekening worden gebracht, overwinsten verdwijnen, een reserve van gratis emissierechten overbodig wordt en de concurrentiepositie van hernieuwbare energie verbetert. De Europese Commissie stelt voor de rechten van de elektriciteitssector vanaf 2013 volledig te veilen. Wij vragen u dit voorstel te steunen vanwege de grote voordelen. Aangezien de elektriciteitsproducenten de marktwaarde van hun gratis verkregen rechten al doorberekende aan hun klanten (met windfall profits als gevolg), zal 100% veilen van rechten weinig uitmaken voor de concurrentiepositie van grootverbruikers van elektriciteit.

¹ De welvaartsvoordelen als gevolg van minder luchtverontreiniging kunnen de directe kosten van klimaatbeleid compenseren. In monetaire termen worden de baten van schonere lucht, zoals minder vroegtijdige sterfte, minder chronische bronchitis, hogere arbeidsproductiviteit door minder ziekte, geschat op 0,9 tot 2,8% van het Europese nationaal inkomen (Berk. et al. 2006). Deze uitkomst is bevestigd door een gecombineerde kosten-batenanalyse over klimaatverandering en luchtvervuiling (Bollen, et al. 2006).

² Wara, M (2007), Is the global carbon market working? *Nature* 445, 595-596 (8 February 2007).

³ World bank (2007), *State and trends of the carbon market 2007*. The World Bank, Washington, D.C.

⁴ Zie www.cdmgoldstandard.org.

- **Ook 100% veilen van emissierechten voor de luchtvaart.**

Volgens N&M is er geen enkele reden waarom er voor de luchtvaart andere regels moeten gelden dan voor de elektriciteitssector. Alle vluchten van, binnen en naar Europa worden immers gelijk behandeld, waardoor er geen internationaal concurrentienadeel voor Europese luchtvaartmaatschappijen van veilen zal zijn. Vanwege dit gelijke speelveld, kunnen Europese luchtvaartmaatschappijen de kosten van geveilde rechten dus gewoon doorrekenen in de ticketprijzen, net als zij nu ook doen met de brandstoftoeslagen.

- **Streef ernaar dat ook andere sectoren tussen 2013 en 2020 toe groeien naar 100% veiling van emissierechten indien zij de kosten hiervan kunnen doorberekenen.**

De Europese Commissie heeft drie categorieën voorgesteld wat betreft de methode van allocatie van rechten. De eerste is 100% vanaf 2013 voor de elektriciteitssector. Bij de tweede categorie wordt veiling opgevoerd van 20% in 2013 naar 100% in 2020. De derde categorie van uitzonderingen betreft sectoren die van concurrentie met landen buiten de EU onevenredig grote nadelen zullen ondervinden. Deze krijgen dan een groter aandeel gratis rechten. Het gevaar bestaat dat deze derde categorie van uitzonderingsgevallen zal worden misbruikt en op oneigenlijke gronden teveel sectoren gaat bevatten. Natuur en Milieu vraagt het kabinet om te pleiten voor een EU-commissie die stringente criteria ontwikkelt voor toelating tot categorie 3. Als schot voor de boeg pleit Natuur en Milieu voor de volgende toelatingscriteria:

- Alleen subsectoren die door een onafhankelijke studie kan aantonen dat deze tenminste 50% van haar omzet buiten de EU behaalt;
- Kan aantonen dat het marktaandeel in de EU van concurrenten buiten de EU groter is dan 50%.
- Kan aantonen dat tenminste 60% van de kosten van veilen niet kan worden doorberekend aan de afnemers, zonder dat dit ten koste gaat van het marktaandeel.
- Compenserende maatregelen niet mogelijk zijn of onevenredig veel inefficiënter zijn dan gratis uitdelen van rechten.
- Er eind 2012 geen overeenkomst is gesloten in het kader van de internationale klimaatonderhandelingen die ertoe leidt dat andere rijke landen vergelijkbare inspanningen moeten leveren dan de EU zich die heeft gesteld, waardoor er een gelijk speelveld ontstaat.

- **Gebruik de opbrengsten van geveilde rechten voor het verlagen van belastingen, zoals op arbeid.**

De mate van het veilen van rechten aan sectoren is volgens de voorstellen van de Europese Commissie afhankelijk van de mate waarin de kosten hiervan kunnen worden doorberekend aan de afnemers. Dit betekent dat de kosten van veiling uiteindelijk grotendeels neerslaan bij burgers en consumenten waardoor met name deze groepen negatieve koopkrachteffecten zullen ondervinden. De Europese Commissie zal naar onze mening de vraag waar de kosten neerslaan nauwkeurig moeten analyseren in een impact-assessment alvorens te komen tot een definitief advies over de bestemming van de opbrengsten van veiling.

Indien de kosten van veiling vooral worden doorberekend aan consumenten en burgers lijkt het verstandig de opbrengst grotendeels terug te sluisen naar deze groep door verlaging van bestaande belastingen, zoals die op inkomen. Dat is vanuit economisch oogpunt de meest efficiënte oplossing en in dat geval ook de meest rechtvaardige. Het zal ook het draagvlak voor klimaatbeleid ondersteunen.

De opbrengsten dienen in geen geval te worden teruggesluisd via een verlaging van energiebelastingen omdat daarmee de werking van het emissiehandelssysteem wordt tegengewerkt.

Een andere optie, aanwending van de opbrengsten van veiling voor de financiering van klimaatmaatregelen van ETS sectoren, leidt niet tot extra reductie van broeikasgassen omdat dit wordt bepaald door het ETS-plafond. Extra financiering van maatregelen aan deze sector (zoals CCS) zal ertoe leiden dat de uitgespaarde CO₂-rechten kunnen worden verkocht

waardoor er elders in Europa meer CO₂-uitstoot zal plaatsvinden. Een uitzondering hierop is mogelijk het strikt gebruiken van opbrengsten voor de eerste R&D fase om te zorgen dat er meer (technische) opties beschikbaar komen.

Eventueel kan worden overwogen om een klein deel van de opbrengsten te gebruiken voor ondersteuning van de allerarmste landen die bereid zijn een bijdrage te leveren aan het klimaatbeleid en duurzame ontwikkeling. Voordeel van een aanwijzing op EU-niveau en dit niet over te laten aan lidstaten is dat concurrentieverstorende effecten tussen EU-landen worden voorkomen.

- **Beperk de inzet van CDM in het Europese emissiehandelssysteem (ETS) omdat anders de CO₂-handelsprijs te laag blijft en investeringen in hernieuwbare energie en CO₂-afvang bij kolen en gascentrales (CCS) uitblijven.**

Uitgaande van het voorstel van de Europese Commissie zal de beschikbaarheid van externe credits uit CDM/JI voldoende zijn om een derde tot de helft van de emissiereductie van 2008 tot 2020 binnen het EU-ETS af te dekken. Natuur en Milieu is van mening dat de dekking door externe credits zoals CDM moet worden beperkt tot 15% *van de reductie-inspanning* tussen 2008 en 2020. De belangrijkste reden voor de beperking is dat anders het lek in het emissiehandelssysteem zodanig groot is dat de CO₂-handelsprijs niet voldoende stijgt om maatregelen zoals CO₂-opslag van kolencentrales rendabel te maken. Dit betekent dat de fysieke emissies in Europa zullen stijgen en worden afgewenteld op onzekere CDM-projecten in ontwikkelingslanden. Het kabinet heeft meerdere malen aangegeven dat er geen effectieve nationale maatregelen beschikbaar zijn die de grote CO₂-emissies van (nieuwe) kolen- en gascentrales kunnen verminderen. Het kabinet verwees daarbij naar het Europees Emissiehandelssysteem als enige alternatief. Nu is de tijd aangebroken dat dit ook echt effectief wordt en geen lekken bevat.

3. de vergroting van het aandeel hernieuwbare energie in de energieconsumptie, met inbegrip van biobrandstoffen

Deze richtlijn beoogt het aandeel hernieuwbare energie in de EU te bevorderen. Op dit moment is in de EU het aandeel hernieuwbare energie in het totale energieverbruik 8,5%; volgens het voorstel moet dat in 2020 minstens 20% zijn. Het aandeel hernieuwbare energie moet in Nederland in 2020 minstens 14% bedragen (16 tot 17% volgens de Nederlandse systematiek).

N&M wil dat de richtlijn als volgt wordt aangescherpt:

- **Steun het voorstel van de Europese Commissie om elektriciteit uit hernieuwbare bronnen voorrang te geven bij toegang tot het elektriciteitsnet.**
Hernieuwbare energiebronnen hebben grote concurrentienadelen ten opzichte van fossiele bronnen. Ten eerste worden de milieukosten van olie, gas en kolen slechts voor een klein deel of helemaal niet meegenomen in de prijs. Ten tweede hebben grote elektriciteitscentrales thans voorrang op het elektriciteitsnet. Verder wordt er aan kernenergie en kolenstroom veel meer subsidie verstrekt dan aan duurzame energiebesparing. Zo heeft het 7^e Kaderprogramma van de EU (incl. Euratom) €220 miljoen per jaar begroot voor energiebesparing en hernieuwbare energie. Voor kernenergie is €550 miljoen per jaar begroot en voor CCS is recentelijk 7 miljard voor 12 demonstratieprojecten gereserveerd. Het wordt dus hoog tijd dat het wat gemakkelijker wordt gemaakt voor hernieuwbare energie. Een belangrijke mogelijkheid daarvoor is dat hernieuwbare energie bij voorrang op het elektriciteitsnet wordt toegelaten. Een voordeel hiervan is ook dat de investeringszekerheid van de 'oude' technologie zoals poederkolencentrales iets minder wordt vanwege het investeringsrisico.
- **Schaf doel van 10% hernieuwbare transportbrandstoffen af en vervang deze door een klimaatdoel voor transportbrandstoffen.**

Het is goed dat de EU begint met duurzaamheidscriteria aan biobrandstoffen te stellen, maar N&M wijst het doel van 10% hernieuwbare brandstoffen in de transportsector af gezien de grote twijfels over de totale duurzaamheidsbijdrage van deze brandstoffen. Te prefereren valt de eerdere eis uit de Fuel quality directive⁵ dat de broeikasgasuitstoot van productie en transport van alle transportbrandstoffen 10% omlaag moet.⁶

- **Verhoog het ambitieniveau van de voorgestelde duurzaamheidscriteria voor biomassa en breid deze uit met ontbrekende criteria zoals koolstofvoorraden van landgebruik en directe en indirecte effecten op biodiversiteit (incl. effecten op de broeikasgasbalans daarvan). Concreet stellen wij het volgende voor:**
 - N&M vindt het minimum van 35% broeikasgasreductie per liter (art. 15, lid 2) niet afdoende, aangezien daarbij geen rekening is gehouden met de indirecte effecten (bijvoorbeeld verdringingseffecten⁷). De duurzaamheidscriteria die gesteld worden in art. 15 zijn op zich niet afdoende, en ook niet in lijn met de criteria van de "commissie Cramer".
 - N&M stelt dat lid 6 van art. 15 gewijzigd of verwijderd wordt, want dat lid schakelt voor lidstaten de mogelijkheid uit om met andere duurzaamheidskenmerken (dan de beperkte kernmerken van de richtlijn) rekening te houden.
 - Neem een lid op dat expliciet aangeeft dat landen *in geval van subsidies* de mogelijkheid hebben om strengere duurzaamheidscriteria toe te passen dan de set duurzaamheidscriteria die uiteindelijk op EU-niveau wordt vastgesteld.
- **Garandeer de milieu-integriteit van GvO's en voorkom ondergraving van verschillende ondersteuningssystemen tussen lidstaten**

N&M ondersteunt het instellen van de garanties van oorsprong (GvO). Maar waar de Commissie voorstelt dat die GvO's ook tussen bedrijven verhandeld mogen worden (art 9, lid 2 en 3), kan dat de vrije keuze van landen voor hun ondersteuningssysteem (quota, feed-in etc) ondergraven. Tegen dit ondergraven dienen garanties te worden gecreëerd, en daartoe dienen de betreffende leden geschrapt of geamendeerd te worden.

4. de afvang en opslag van CO₂ uit (CCS)

De Commissievoorstellen omvatten regels ten aanzien van de keten van afvang, transport en de permanente opslag van CO₂: lekkages, evaluatie en monitoring, inspecties, overdracht van verantwoordelijkheden na sluiting van een CCS-plant. Natuur en Milieu is positief over het voorstel om CCS vanaf 2013 onder het ETS te brengen door deze emissies vrij te stellen van rechten. CCS kan een belangrijke bijdrage leveren aan de oplossing van het klimaatprobleem, maar dient wel in perspectief geplaatst te worden. CCS kent de volgende nadelen:

- CCS draagt niet bij aan een transitie naar een duurzame energievoorziening omdat het een end-of-pipe techniek is die het gebruik van niet-hernieuwbare fossiele brandstoffen in stand houdt.
- CCS leidt volgens het IPCC tot een 10 tot 30% hoger energiegebruik⁸ waardoor de afhankelijkheid van kolen en gas toenemen. Dit betekent ook dat per kWh andere milieueffecten met dit percentage toenemen. Dit geldt met name voor negatieve

⁵ Herziening Fuel Quality directive, 31 January 2007, COM (2007) 18

⁶ Bio fuels targets are 'a dangerous dead end', T&E, <http://www.transportenvironment.org/News/2008/1/biofuels-targets-dangerous-dead-end/>

⁷ Zie o.a. Science Express, de online version van Science, *Land Clearing and the Bio fuel Carbon Debt*

Joseph Fargione, Jason Hill, David Tilman, Stephen Polasky, and Peter Hawthorne en *Use of U.S. Croplands for Bio fuels Increases Greenhouse Gases Through Emissions from Land Use Change* Timothy Searchinger, Ralph Heimlich, R. A. Houghton, Fengxia Dong, Amani Elobeid, Jacinto Fabiosa, Simla Tokgoz, Dermot Hayes, and Tun-Hsiang Yu 7 feb 2008, <http://www.sciencemag.org/scienceexpress/recent.dtl>

⁸ Door CCS zal de kostprijs van een kWh opgewekt met kolen toenemen van ongeveer 5 cent nu naar 6,5 cent per kWh.

(milieu)effecten van mijnbouw, transport, afvalverwerking en emissies naar lucht en water. Dit betekent:

- In tegenstelling tot energiebesparing en hernieuwbare energie leidt CCS niet tot synergie-effecten in de vorm van gelijktijdige reductie van andere gassen (NO_x, SO₂, fijn stof).
- Grootschalige inzet van CCS met nieuwe kolen- en gascentrales kan leiden tot lock-in effecten. Dit betekent verdringing van nieuwe opties zoals energiebesparing en hernieuwbaar. Dit effect heeft zich voorgedaan in de jaren negentig in Nederland. Destijds werden efficiëntere WKK-installaties stilgezet en ontmanteld vanwege de overcapaciteit van centrale opwekkingseenheden.
- CCS heeft naar verwachting een groter 'not in my backyard' gehalte dan wind op land vanwege de mogelijke veiligheidsrisico's. Dit betekent dat er waarschijnlijk zal worden uitgeweken naar opslag onder water. Daar zijn de ecologische risico's groot als geconcentreerde CO₂ zou ontsnappen.
- CCS is volgens de Energie Agenda van Energiened pas na 2020 grootschalig beschikbaar (9 MT CO₂-opslag tot 2020).
- De Europese Commissie heeft 7 miljard begroot voor demonstratieprojecten voor CCS. Wat zou het effect op de leercurve en kosten zijn als dit zelfde bedrag zou worden ingezet voor zon-PV of thermische zonne-energie? Of Wind op zee inclusief een supergrid? Dat zijn de bronnen die wij uiteindelijk toch nodig hebben.

Tegen deze achtergrond beoordelen wij de voorstellen van de Europese Commissie en stellen wij de volgende verbeteropties voor:

- **Versterk de concept CCS-richtlijn door te verzekeren dat de volledige financiële aansprakelijkheid van milieu- en gezondheidsschade van ondergronds opgeslagen CO₂-emissies ook op de (zeer) lange termijn voor rekening komt van betrokken energiebedrijven. Voorkom dat hiervoor publieke middelen worden ingezet omdat anders de vervuiler nog altijd niet betaalt.**

De Europese Commissie stelt voor om CCS ook onder de Liability Directive te laten vallen. Deze Richtlijn vereist echter niet dat bedrijven financieel bijdragen aan het herstellen van milieu- of gezondheidsschade. De voorgestelde CCS richtlijn bevat wel een financiële aansprakelijkheidsclausule voor het treffen van (technische)maatregelen bij het dichten van de opslagplaats en beheersmaatregelen (artikel 16 en 19). De CCS-richtlijn lijkt echter geen regeling te bevatten die stelt dat een energiebedrijf ook financieel aansprakelijk is voor herstelkosten en/of financiële compensatie van milieu- en gezondheidsschade die worden veroorzaakt door lekken. Hier zou een financiële garantieregeling voor moeten worden opgenomen.

- **Kosten van een competente autoriteit, die verantwoordelijkheid draagt voor een CO₂-opslagplaats na sluiting, dienen te worden gedragen door betrokken energiebedrijven**

De concept CCS-richtlijn voorziet er in dat een competente autoriteit de verantwoordelijkheid van een CO₂-opslagplaats overneemt na sluiting hiervan. Deze autoriteit moet dan vervolgens de site monitoren voor een oneindige periode. Het voorstel van de Europese Commissie lijkt geen mechanisme te bevatten die ervoor zorgt dat de kosten van deze autoriteit worden gedekt door de energiebedrijven die CO₂ afvangen en opslaan. Wij vragen u te sterk te pleiten voor opname van dit mechanisme in de CCS-richtlijn.

- **Stimuleer geen exploitatiekosten van CCS omdat anders onder het ETS-CO₂-plafond meer kosteneffectieve maatregelen op het gebied van energiebesparing en hernieuwbare energie worden verdrongen door gesubsidieerde CCS.**

Omdat overheidsfinanciering wel leidt tot verdringing van energiebesparing en renewables pleit Natuur en Milieu er voor dat er geen overheidsfinanciering beschikbaar wordt gesteld voor implementatie van CCS-projecten. Hooguit voor onderzoek / pilot zou overheidssteun nog

zinnig kunnen zijn. Gebruik maken van de door de EU voorgestelde verruiming van het staatssteunkader is daarom niet gewenst.

Subsidie voor de onrendabele top van CCS (exploitatie financiering) leidt niet tot extra reductie van broeikasgassen omdat dit wordt bepaald door het ETS-plafond. Extra subsidies voor CCS zullen ertoe leiden dat de uitgespaarde CO₂-rechten kunnen worden verkocht, waardoor er elders in Europa meer CO₂-uitstoot zal plaatsvinden. Gezien bovengenoemde nadelen van CCS is verdringing van andere opties zoals energiebesparing niet gewenst.